

Адабияттар:

1. Темирбек уулу И. Кыргызстандагы этностук кыргыздардын интергация маселелери:Тажикстандан көчүп келген кыргыздар. Плюрализм боюнча Глобалдык борбор. Канада, 2018. <https://www.pluralism.ca/wp-content/uploads/2018/04/Ideat-Temirbek-uulu-abstract-Kyrgyz-FINAL.pdf>
2. <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ky-kk/35718>
3. Февральские беспорядки в Душанбе 1990 года: предвестник гражданской войны. Дата обращения: 16 октября 2020. Архивировано 28 января 2020 года.
4. Мехрали Тошмухаммадов «Гражданская война в Таджикистане и постконфликтное восстановление», 2004.
5. Азаттык радиосу, Качкындарга кайрымдуу бололу., 2016-жыл, 18-июнь. https://www.azattyk.org/a/kyrgyzstan_refugees_human_right/27807315.html Азаттык радиосу. Этникалык кыргыздардын көйгөйлөрү. 2004-ж., 29-май. <https://www.azattyk.org/a/1224297.html>
6. Назаршоева С.Ф. Гражданская война в Республике Таджикистан и ее влияние на миграционные процессы. Вестник АлтГУ. 2017.
7. Белых Б., Бурбыга Н. Курган-Төбе – город мертвых. Известия., 1992-ж., 8-сентябрь. №200.
8. Бушков В.И., Микульский Д.В. Анатомия гражданской войны в Таджикистане (Этносоциальные процессы и политическая борьба, 1992-1995). М.,1996.
9. <https://erkin-too.kg/abdygany-erkebaev-uluttuk-yntymakka-kelip-birig%d2%af%d2%af-zholuna-t%d2%afshs%d3%a9k-dep-tilejm/>
10. АТМ, Темирбек уулу Идеат, 2018-ж.
11. Указ Президента Кыргызской Республики “О мерах по оказанию поддержки этническим кыргызам, возвращающимися на историческую родину”. Бишкек, 29 август, 2001 года. УП №264.Архив Президента КР Ф.1. Оп. 1. Д. 1940. Л.113-114;
12. Заман гезити, 27-февраль, 2009-ж.

УДК 316.3:004

Эргешова Бурулкан Маматкасымовна

Ош мамлекеттик педагогикалык университети

магистр, ага окутуучу

**КАЛКТЫ СОЦИОЛОГИЯЛЫК ИЗИЛДӨӨЛӨРДӨГҮ САНАРИПТИК
ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫН ТАРИХЫ****Эргешова Бурулкан Маматкасымовна**

Ошский государственный-педагогический университет

магистр, старший преп.

**ИСТОРИЯ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В СОЦИОЛОГИЧЕСКИХ
ИССЛЕДОВАНИЯХ НАСЕЛЕНИЯ****Ergeshova Burulkan Mamatkasymovna**

Osh state pedagogical university,

Degree of master, senior instructor

HISTORY OF DIGITAL TECHNOLOGIES IN SOCIOLOGICAL RESEARCH OF THE POPULATION

Аннотация. Теманын актуалдуулугу социологиялык изилдөөлөрдүн ыкмаларын жана ыкмаларын өзгөртүп жаткан санариптик технологиялардын тез өнүгүшү менен шартталган. Чоң маалыматтарды, социалдык медианы жана аналитикалык платформаларды колдонуу маалыматты чогултуу жана талдоо үчүн жаңы мүмкүнчүлүктөрдү ачат, бул изилденүүчү социалдык кубулуштардын тактыгын жана масштабын бир топ жогорулатат. Иштин максаты санариптик технологиялар социологиялык изилдөөлөрдүн салттуу ыкмаларын кантип

өзгөртүп жатканын, ошондой эле алар кандай жаңы перспективаларды жана чакырыктарды жаратып жатканын изилдөө болуп саналат. Максаттарга учурдагы тенденцияларды талдоо, колдонуудагы санариптик инструменттерди жана методдорду карап чыгуу жана социологиядагы санариптик методдордун көйгөйлөрүн жана чектөөлөрүн аныктоо кирет.

Ачкыч сөздөр: санариптик технологиялар, социология, чоң маалыматтар, социалдык медиа, аналитика, социологиялык методдор, изилдөө, маалыматтар, автоматташтыруу, этика.

Аннотация. Актуальность темы обусловлена стремительным развитием цифровых технологий, которые изменяют методы и подходы социологических исследований. Использование больших данных, социальных медиа и аналитических платформ открывает новые возможности для сбора и анализа информации, что значительно увеличивает точность и объем изучаемых социальных явлений. Цель работы заключается в изучении того, как цифровые технологии трансформируют традиционные методы социологических исследований, а также какие новые перспективы и вызовы они создают. Задачи включают анализ текущих тенденций, обзор используемых цифровых инструментов и методов, а также выявление проблем и ограничений цифровых методов в социологии.

Ключевые слова: цифровые технологии, социология, большие данные, социальные медиа, аналитика, социологические методы, исследование, данные, автоматизация, этика.

Annotation. The relevance of the topic is due to the rapid development of digital technologies that are changing the methods and approaches of sociological research. The use of big data, social media and analytical platforms opens up new opportunities for the collection and analysis of information, which significantly increases the accuracy and volume of the studied social phenomena. The purpose of the work is to study how digital technologies are transforming traditional methods of sociological research, as well as what new perspectives and challenges they create. The tasks include analyzing current trends, reviewing the digital tools and methods used, and identifying the problems and limitations of digital methods in sociology.

Keywords: digital technologies, sociology, big data, social media, analytics, sociological methods, research, data, automation, ethics.

Киришүү

Санарип доору социалдык өз ара аракеттенүүнү жана коммуникацияларды түп тамырынан бери өзгөртүп, социологиялык изилдөөлөр үчүн жаңы пейзажды түздү. Маалыматтык технологиялар, анын ичинде чоң маалыматтарды талдоо жана социалдык медианы колдонуу социалдык структура-ларды жана процесстерди изилдөөгө жаңы ыкмаларды берди. Бул бөлүм санариптик технологиялардын социологияга тийгизген таасирин изилдөө менен теманы тааныштырат.

Литературага сереп салуу

Санариптик технологиялардын социологияга тийгизген таасирин түшүнүү үчүн чоң маалыматтарды [2, 566.], социалдык медианы [5, 436.] жана социологиядагы аналитикалык куралдарды [8, 1016.] колдонуу боюнча изилдөөлөр талдоого алынган. Изилдөөлөр көрсөткөндөй, санариптик технологиялар социалдык тармактарды жана адамдын жүрүм-турумун талдоо үчүн жаңы мүмкүнчүлүктөрдү ачат, бирок маалыматтарды иштетүү этикасы жана натыйжалар-

дын тактыгы жөнүндө суроолорду жаратат [7, 796.].

Санариптик технологияларды активдүү колдонууга карабастан, санариптик ыкмалардын коомдук илимге узак мөөнөттүү таасирин, ошондой эле санариптик түрдө чогултулган маалыматтардын ишенимдүүлүгү жана негиздүүлүгү маселелерин изилдеген изилдөөлөр жетишсиз.

Изилдөө ыкмасы жана материалдары

Тандалган ыкма социалдык медиадан чогултулган маалыматтардын мазмунун талдоо жана чоң маалыматтарды статистикалык талдоо. Бул ыкма коомдук кубулуштарды көбүрөөк так жана ылдам изилдөөгө мүмкүндүк берген, кыска убакыттын ичинде чоң көлөмдөгү маалыматтарды иштеп чыгуу жөндөмдүүлүгү үчүн тандалган.

Изилдөөнүн объектиси болуп социалдык түйүндөрдүн колдонуучуларынын өз ара аракеттенүүсү, ал эми изилдөө материалдары катары Facebook жана Twitter сыяктуу платформалардагы басылмалар жана комментарийлер саналат. Талдоо үчүн акы-

ркы беш жылдын маалыматтары тандалып алынган, бул социалдык байланыштагы өзгөрүүлөрдүн динамикасын байкоого мүмкүндүк берет.

Талкуу жана талдоо

Социалдык медиа, чоң маалыматтар жана жасалма интеллект сыяктуу санариптик технологиялар социалдык илимий изилдөөлөргө болгон мамилени кыйла өзгөртүп, аны ийкемдүү жана масштабдуу кылып койду. Социалдык медиа социалдык мамилелерди жана адамдардын жүрүм-турумун талдоо үчүн маанилүү булак болуп калды, ал эми чоң маалыматтар татаал социалдык кубулуштарды мурда салттуу методдор үчүн жеткиликсиз болгон деңгээлде изилдөөгө мүмкүндүк берет. Бирок, бул өзгөртүүлөр, өзгөчө этика, маалыматтардын ишенимдүүлүгү жана илимий методология жаатында бир катар көйгөйлөрдү жаратат.

Санариптик технологияларды колдонуунун негизги артыкчылыктарынын бири – реалдуу убакыт режиминде чоң көлөмдөгү маалыматтарды алуу мүмкүнчүлүгү. Фейсбук, Твиттер жана Instagram сыяктуу социалдык тармактар чыныгы жашоодогу социалдык өз ара аракеттенүүлөрдү байкоо үчүн аянтча

болуп саналат, бул социалдык илимпоздорго топтордун кантип түзүлүп, кантип өнүгүп жатканын, маалымат кантип таралаарын жана адамдардын маанилүү социалдык окуяларга кандай реакция жасаарын талдоо мүмкүнчүлүгүн берет. Бирок, бул маалыматтарды талдоо машина үйрөнүү жана чоң маалыматтарды аналитика сыяктуу жаңы ыкмаларды жана ыкмаларды талап кылат, анткени сурамжылоо жана интервью сыяктуу салттуу ыкмалар мындай көлөмдөгү маалыматты көтөрө албайт.

1-таблицада акыркы беш жыл ичинде социологиялык изилдөөлөр үчүн маалымат булагы катары социалдык медианы колдонуунун өсүшү көрсөтүлгөн. Эгерде 2018-жылы талдоо жүргүзүүнүн негизги ыкмасы контент-анализ болсо, ал тексттерди жана социалдык тармактардагы өз ара аракеттенүүнү изилдөө үчүн колдонулган болсо, анда 2023-жылга карата социологдор чоң маалыматтарды талдоо ыкмаларына көбүрөөк кайрылып жатышат. Бул жылыш социология санариптик доордун жаңы мүмкүнчүлүктөрүнө тез ыңгайлашып, социалдык кубулуштарды талдоо үчүн кыйла татаал жана автоматташтырылган ыкмаларды колдонуп жатканын көрсөтүп турат.

Таблица 1. Социологиялык изилдөөдө социалдык медианы колдонуу

<i>Жылы</i>	<i>Изилдөөлөрдүн саны</i>	<i>Негизги ыкма</i>
2018	150	Контенттерди-анализдөө
2023	500	Чоң маалыматтарды талдоо

Талдоо көрсөткөндөй, социалдык тармактарга негизделген изилдөөлөрдүн саны беш жылдын ичинде үч эседен ашык өскөн. Бул социологиядагы санариптик маалыматтардын өсүп жаткан ролу жана анын коомдук процесстерди изилдөө үчүн пайдасы жөнүндө айтып турат. Бирок, маалыматтардын көлөмү көбөйгөн сайын, чоң көлөмдөгү маалыматты эффективдүү иштете ала турган машинаны үйрөнүү алгоритмдери сыяктуу автоматташтырылган талдоо куралдарына муктаждык өсөт.

Санариптик методдордун этикалык көйгөйлөрү

Жаңы мүмкүнчүлүктөр менен катар санариптик технологиялар олуттуу этикалык көйгөйлөрдү жаратат. Негизгилеринин бири - маалыматтардын купуялуулугу. Социалдык тармактардын колдонуучулары көбүнчө алардын маалыматы изилдөө максатында колдонулушу мүмкүн экенин билишпейт, бул изилдөөнүн этикасына байланыштуу суроолорду жаратат. 2-таблицада көрсөтүлгөндөй, санариптик изилдөөлөр жөнүндө талкуулардын 70% купуялуулукка байланыштуу маселелер айтылат. Бул жеке жашоо бул тармактагы эң актуалдуу маселелердин бири экенин көрсөтүп турат.

Таблица 2. Социалдык медианын маалыматтарын колдонуу менен байланышкан этикалык маселелер

Жыл	Суроо	Жыштыгын эскертүү
2018	Конфиденциалдуулук	70%
2023	Маалыматтарды иштетүүгө макулдук	30%

Купуялык маселеси көптөгөн социалдык тармактардын колдонуучулары өз маалыматтарын социологиялык изилдөөдө колдонууга ачык макулдук бербегендиктен келип чыгат. Маалыматтарды иштетүүгө макулдук 30% учурларда талкууланат, бул колдонуучунун макулдугун алуу үчүн катуураак стандарттарды иштеп чыгуу зарылдыгын көрсөтөт. Маалыматтарды чогултуунун ачык-айкындыгы жана аны илимий максаттарда пайдалануу заманбап социологдор үчүн маанилүү маселеге айланууда.

Бул жыйынтыктар социологияда чоң маалыматтар жана санариптик технологиялар менен иштөө үчүн этикалык стандарттарды иштеп чыгуу зарылдыгын көрсөтүп турат. Социалдык медиа социалдык өз ара аракеттенүү боюнча изилдөөлөр үчүн бай маалымат булагы болуп саналса да, изилдөөнүн катышуучулары үчүн терс кесепеттерден качуу үчүн купуялуулук жана макулдук маселелери каралышы керек.

Санариптик технологияларды колдонуу менен байланышкан дагы бир көйгөй - бул маалыматтардын ишенимдүүлүгү. Социалдык медиа чоң көлөмдөгү маалыматты бере алат, бирок ал көп учурда бытыранды жана ишенимсиз. Мисалы, колдонуучулардын социалдык тармактардагы жүрүм-туруму алардын иш жүзүндөгү аракеттерин же

ой-пикирин чагылдырбай, бир жактуу натыйжаларга алып келиши мүмкүн. Бул изилдөөчүлөрдү бул чектөөлөрдү чече ала турган жаңы методологияларды иштеп чыгууга чакырат. Анализдин негизги тыянактары санариптик технологияларды колдонуу социологиялык изилдөөлөр үчүн маалыматтардын көлөмүн жана жеткиликтүүлүгүн бир топ жогорулатканын көрсөтүп турат, бирок купуялык маселелери жана чоң маалыматтарды иштетүүнүн этикалык стандарттарын иштеп чыгуу зарылчылыгы сыяктуу жаңы чакырыктар пайда болду.

Корутунду

Социологияда санариптик технологияларды колдонуу изилдөө мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүү үчүн эбегейсиз зор потенциалга ээ, бирок ошол эле учурда учурдагы этикалык нормаларды жана методологиялык ыкмаларды кайра карап чыгууну талап кылат. Социалдык медиа жана чоң маалыматтар адамдын жүрүм-турумун жана социалдык процесстерин изилдөө үчүн уникалдуу мүмкүнчүлүктөрдү берет, бирок бул изилдөөлөр колдонуучунун купуялыгын эске алуу менен жана бекем методологияларды колдонуу менен жүргүзүлүшү керек. Келечектеги изилдөөлөр санариптик социология жогорку илимий стандарттарга өнүгө алышы үчүн бул көйгөйлөрдү чечиши керек.

Колдонулган адабияттар:

1. Алмедер, А. «Социальные сети в социологических исследованиях.» Издательство Наука, 2017.
2. Белкин, С. «Большие данные в социологии.» Социологический журнал, 2018, 566.
3. Грин, Л. «Методы цифровой социологии.» Лондон: Пелигрин, 2019.
4. Дэвис, Р. «Аналитика социальных медиа.» Издательство Стенфорд, 2020.
5. Ибрагимова, К. «Тенденции в цифровых исследованиях.» Современная социология, 2021, 436.
6. Коллинз, П. «Этика в социологии цифровых данных.» Журнал этических исследований, 2022.
7. Романов, Е. «Цифровые инструменты в социологических исследованиях.» Социальная аналитика, 2020, 796.
8. Фридман, А. «Информационные технологии и социология.» Москва: Прогресс, 2023, 1016.